

TÜRK SİNEMASINDAKİ İLK STÜDYO

Burçak EVREN

1947'de İstanbul'da doğdu.

Orta öğrenimini bu kentte tamamladı. Bir süre Hukuk Fakültesine devam etti.

İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Klasik Arkeoloji ve Prehistorya bölümünü bitirdi.

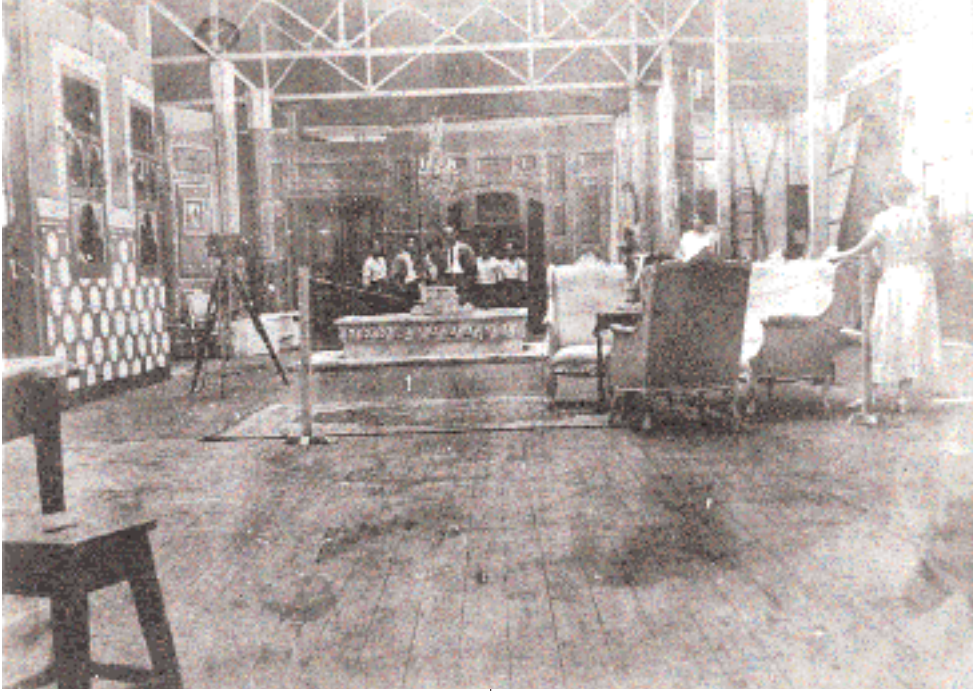
Üniverite yıllarında gazeteciliğe başladı. Birçok gazetede çalıştı, sayfa sekreteri, art direktör ve sanat sayfası yöneticisi gibi görevlerde bulundu.

Yeni Fotoğraf ve Gelişim Sinema dergilerini çıkardı.

Meydan Larousse, Oksford, Türkiye ve İstanbul ansiklopedileri başta olmak üzere otuza yakın ansiklopedide sinema ve sanat maddeleri kaleme aldı.

Sinema müzesi projesini ortaya atarak gerçekleştirme safhasına getirdi.

Türk Sinema Sanatçıları Ansiklopedisi, Türk Sinemasında Yeni Konular, Oskar Ödülleri Tarihi, Yeşilçamla Yüzyüze, Osmanlı Kadını ve Yabancı Seyyablar gibi yayımlanmış eserleri vardır.

Eyüp'te ilk film Türk film stüdyosu, Kemal Film'in Nur Baba film seti

Sinemamızda kimi mekanlar ve semtler vardır ki, onlar yalnızca filmin konusunun geçtiği sıradan, mekan ve semtler değil, onun da ötesinde filmin bizlere aktarmak istediği mesaj ile doğrudan doğruya ilgilidirler.

Hatta kimi mekan ve semtler bunların da ötesine geçerek kendi başlarına bir simge anlam taşırlar.

Örneğin; Haydar Paşa Garı uzun yıllar hatta günümüzde bile kırsal kesimden büyük kente gelen insanların İstanbul'a açılan bir kapısı olarak gösterilmiştir. Anadolu insanı burada yalnızca denizle karşılaşmaz, onun da ötesinde düşlerindeki İstanbul'a da ilk adımı atar.

Kıscacası bu gar, ve denize bakan merdivenleri taşra insanı için İstanbul'un ta kendisidir.

Eyüp semti, camisi ve türbeleri de bir çeşit Haydar Paşa Garı gibi sinemamızda hep simgesel olarak kullanılmıştır.

Yoksulluğun ve talihsizliğin yazgısını değiştirmek isteyenler, dertlerine deva, içlerine huzur, özürlerine çare dileyenlerle, umutlarına tüketenler için bu semt ve semtin içindeki dinsel mekanlar; bir umudun, bir çırpınının, bir çare ve kimi zaman da bir minnet borcunun dualarla çözüme ulaştırılmak istenildiği ve bu amaçla da

çoğu zaman kendi işlevinin dışında da değerlendirilip bir başka dünyalara, bir başka güçlere, açılan bir umut kapısı olarak da kullanılmıştır.

Nasıl ki Beyoğlu, sinemamızda, eğlencenin, düşkünlerin, yozlaşmanın, tükeniş ve sefaletin bilinen tuzaklarıyla kuşatılmış, bir semt olarak gösterilmişse, Eyüp de tam bunun karşısı, arınmanın, nedametın, özür ve tövbe etmenin, kabul yeri olarak simgesel bir semt ve mekan olarak yer almıştır.

Tüm bu değerlendirmeler, kuşkusuz Eyüp semtinin sinemamızdaki genel görünümün izdüşümüdür.

Eyüp semti bu genel görünümünün dışında da sinemamızdaki kimi öncülüklerle özdeşleşmiş bir semttir..

Ama ne var ki bu öncülükler, sinema tarihimizde olumlu bir adım olarak değil de, ne yazık ki kimi sevimsiz olaylarla anılmaktadır.

Elbetteki Eyüp semtinin bununla uzak yakın bir ilişkisi yoktur. Kişilerin bir anlık tepkilerine dayanan bu olaylar, Eyüp semtinde olduğu için bildirimizin konusu olmuş, Eyüp'ün bilinmeyen bir yönünü vurgulamak için söz edilme gereksinmesi duyulmuştur.

Bilindiği gibi sinemamızda 1922 ile 1938 arasında Muhsin Ertuğrul ya da Tiyatrocular Çağı adı verilir.

Bu adın verilmesindeki neden ise bu dönemde yalnızca tek bir yönetmenin, o da Muhsin Ertuğrul'un olmasıyla ilgilidir. Muhsin Ertuğrul, başında bulunduğu Darül Bedayi ya da bugünkü adıyla Şehir Tiyatrosu sanatçılarıyla kışın tiyatro, yazın da boş zamanlarını değerlendirmek için yine aynı kadroyla filmler yaparak bu döneme adını vermiştir.

Bu dönem bir bakıma sinemamızın kuruluş, ayakları üzerinde duruş yıllarıdır da. Sinemamızda kimi ilkler hep bu dönemde olmuştur. İlk kurtuluş savaşını konu alan filmler, ilk Müslüman Türk kadınlarının perdeye çıkması, ilk sesli film, ilk ortak yapımlar, ilk denemeler vs.

Bu dönemin ilklerinden biri de Türk sinemasındaki ilk yapımevi ve stüdyo ile ilgilidir.

Ülkemizdeki ilk film şirketi 1922 de Kemal ve Şakir Seden Kardeşler tarafından kurulan Kemal Filmidir.

Aynı zamanda film ithali ve sinema işletmeciliği de yapan Kemal Film, önce sirkede Ali Bey ile Kemal Bey sinemalarını işletmişler, daha sonra Muhsin Ertuğrul'la anlaşarak yerli yapımlara el atmışlardır.

Kemal Film ile Muhsin Ertuğrul'un yaptığı ilk film ise İstanbul'da Bir Facia-ı aşk adını taşır. Şişli Güzeli diye anılan Mediha Hanım adındaki bir genel kadının dostu tarafından öldürülmesi, o yılların sessiz, sakın ve de olaylardan habersiz İstanbul'unda büyük yankılar uyandırmış, gazeteler bu sıradan olayı günler boyu tefrika ederek gizemli bir hale sokmuştur.

Seden kardeşlerle Muhsin Ertuğrul da –tıpkı bugün olduğu gibi- halkın ilgisini çeken bir olayı film haline getirerek bu ilgiden tecimsel açıdan yararlanmak istemişlerdir. Ve yararlanmışlardır da.

Film de tıpkı gerçek olay gibi büyük ilgi görmüş, yapan şirkete hatırı sayılır bir gelir kazandırmıştır.

Seden kardeşler bu tecimsel başarı-

dan güç alarak işlerini geliştirmek istemişler, bunun için de bir stüdyo arayışına girmişlerdir.

Aranıp da bulunan yer ise; Birinci Dünya Savaşı sırasında orduya giyecek hazırlamak üzere Eyüp Defterdar daki Mensucat Fabrikası olmuştur. Bu fabrikanın Dikim Pavyonlarından biri kiralanarak stüdyo haline çevrilmiştir.

Bu stüdyoda Türk sinemasının bir bakıma ilk filmleri olarak da adlandırılacak Nur Baba, ya da diğer adıyla Boğaziçi Esrarı, ilk Müslüman Türk kadınlarının, Neyire Nehir ile Bedia Muvahhit'in perdede gözüktüğü, Halide Edip Adıvar'ın aynı adlı yapıtından sinemaya aktarılan Ateşten Gömlek, Sigmund Wainberg'in savaş nedeniyle yarım bıraktığı Leblebici Horhor, Kızkulesinde Bir Facia ve Peyami Sefa'nın romanından sinemaya aktarılan Sözde Kızla filmi çevrilmiştir.

Sözde Kızlar ile Kemal Film çalışmalarına sona erdirmek zorunda kalır. Aslında bu çalışmalar devam edecekti, fakat beklenmedik bir olay, Türk sinemasının ilk yapımevlerinden biri olan Kemal Film'in sonunu da oluşturur.

Bu beklenmedik olay da Defterdardaki Mensucat Fabrikasının müdürünün değişmesidir. Yeni müdür, Kemal Filmin elindeki 2 nolu pavyonun 48 saat içinde boşaltılmasını için bir uyarıda bulunur., sonra da stüdyonun içindeki bütün aygıtları yağmurlu bir günde kapının önüne atar.

Müdürün bu davranışı Kemal Filmi hem moral hem de ekonomik olarak çökertir ve onların bir süre sinemadan uzaklaşmasına zemin hazırlar.

Kimi kaynaklar yeni müdürün Kemal Filmden rüşvet isteyip de olumlu yanıt almaması üzerine böylesine bir eyleme başvurduğunu yazar da, elimizdeki bunu kanıtlayan bir belge yoktur.

Yine kimi söylentiye göre; stüdyodan yalnızca aygıtlar atılmamış, Türk sinemasının kimi ilk filmlerinin negatifleri de gelişti –güzel atılarak yağmur altında bira-

Boğaziçi Esrarı (Nur Baba)
1922, Sarmatova, Emin
Belig

kılarak yok edilmiştir. İkinci olay da yine bu stüdyo ile ilgilidir.

Kemal Film ile Muhsin Ertuğrul, İstanbul'da Bir Facia-ı Aşk filminin tecimsel başarısından sonra yine kendilerine para kazandıracak bir konuya yönelirler. Yöneldikleri kaynak biraz tehlikelidir ama, sonuçta göze alacakları risk karşısında, iş garantisi de oldukça yüksektir.

Filme alacakları eser, Yakup Kadri'nin Nur Babası'dır. Daha önce Akşam gazetesinde tefrika edilirken, gelen baskılar üzerine yarım kalan eser, bir süre sonra kitap olarak çıkmış, yine benzer tepkilerle karşılaşmıştır.

Olay böyle iken, Kemal Film bütün riskleri göze alarak bu eseri sinemaya aktarmak ister. Ve aktarmaya da başlar.

Nur Baba'da genel olarak sesi ve kendi güzel ama şehvet düşkünü olan bir Bektaşî Şeyhi'nin tekkesini güzel kadınlar için bir tuzak olarak kullanması anlatılır.

Tabii ki bu durum Bektaşiler çevresinde öfke ile karşılanır. Daha önce Akşam gazetesindeki yayını tepkileriyle önleyenler bu kez de Eyüp deki stüdyonun yolunu tutarak benzer bir eylemi yinelerler. Ama bir grup Bektaşinin tepkisi bu kez sert olur.

Önce stüdyoyu basarak dekorları yıkıp aletleri parçalarlar, setteki aletleri kırar-

lar, sonra da filmde rol olan oyuncuları bir hayli hırpalarlar.

Öylesine hırpalarlar ki, bu yüzden Ermeni oyuncularından Papazyan, filmdeki kostümü ve makyajı ile kaçır. Ondan sonra, korkusundan ne sette, ne de sinemaya bir daha asla dönüş yapmaz.

Bir yıl sonra Muhsin Ertuğrul onun rolünü üstlenerek filmi Boğaziçi Esrarı adıyla bitirip vizyona sokar.

Sinemamızın Eyüp semtine ilişkin serüveni bu kadardır...

Ama Haliç'te Sütlüce depolarında yaşanan bir olay vardır ki, yeri gelmişken ondan da söz edeyim. Bilindiği gibi 50'li yıllarda belediyeye ait depoda çıkan yangında Türk sinemasının üçte ikisi de yok olup gitmiştir. Bu sinemamızın başına gelen en büyük felaketlerden biri olmuştur.

Haliç mi sinemayı sevmemiştir, yoksa sinema mı Haliç'i orası pek bilinmez.

Birileri çıkıp, bu iki sevimsiz olguyu, Eyüp semtinin üzerinden atmayı denese.

Mesela aynı yerde, aynı mekanda Türkiye'nin ilk Film Stüdyosunu sembolik de olsa burada yaşatmayı denese...

Ne güzel, ne anlamlı olur.

EYÜP, ülkemizdeki ilk çağdaş sanatlardan biri olan sinemaya öncülük yapan bir semt olmayı da hak etmiyor mu?